

Puszcza
B. P. Białowieża

Cena 1 zł.

ECHA LEŚNE

CZASOPISMO ILUSTROWANE

REDAKCJA I ADMINISTRACJA W WARSZAWIE, NOWY ŚWIAT 36-4. TELEFON 230-75

Rok VI

Warszawa, Maj 1929 r.

Nr. 5

Fragment pałacu myśliwskiego w Puszczy Białowieżskiej.

STAN GOSPODARCZY PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ

Zasadniczo nazwa „Puszcza Białowieska” jest już dziś anachronizmem, bo lasy Białowieskie nie są już puszcza, t. j. lasem, nietkniętym ręką ludzką; dziś puszcza Białowieska stanowi gospodarstwo leśne na całym swym obszarze, z wyjątkiem „Rezerwatu”, chronionego w stanie pierwotnym dla celów naukowych, który dzięki naturalnym warunkom rozwoju flory stanowi najbogatsze źródło dla badań naukowych o charakterze botanicznym i leśnym.

Dawny podział Puszczy na 12 straży, wprowadzony przez Antoniego Tyzenhauza, nadwornego podskarbiego króla Stanisława Augusta, ustąpił nowemu, wprowadzonemu przez rosyjski rząd Puszczy w latach 1843—1847. Podzielono wówczas Puszcę na 541 oddziałów w kształcie prostokątów o długości boków 2×1 wiorsty. Nakrótka przed wojną ponownie podzielono Puszcę na mniejsze oddziały kwadratowe o długości boków 1×1 wiorsta, przez co podniesiono ilość oddziałów do liczby 1147. Ten podział przestrzenny Puszczy istnieje w dobie dzisiejszej.

Oprócz podziału przestrzennego, który stanowi podstawę dla planowej gospodarki leśnej, Puszcza została podzielona przez władze polskie, sprawujące zarząd Puszczy, na obszary administracyjne, tworzące nadleśnictwa.

Nadleśnictwa z kolei dzielą się na leśnictwa, leśnictwa zaś na obchody.

Obecnie Puszcza jest podzielona na 12 Nadleśnictw, stanowiących jednostki administracyjne o następujących nazwach:

- 1) Białowieskie,
- 2) Browskie,
- 3) Czolskie,
- 4) Hajnowskie,
- 5) Jagiellońskie,
- 6) Królewskie,
- 7) Leśniańskie,
- 8) Narewowskie,
- 9) Oszczepeńskie,
- 10) Starzeńskie,
- 11) Świsłockie,
- 12) Rezerwat.

Ogólna powierzchnia Puszczy wynosi 128 937 47 ha, w czym powierzchnia leśnej około 112 000 ha.

Administracyjnie podlega Puszcza Dyrekcji Lasów Państwowych w Białowieży.

Kierownictwo Nadleśnictw, a także częściowo leśnictw, spoczywa w rękach leśników, posiadających wyższe wykształcenie leśne.

W związku z przejściem do intensywnej gospodarki leśnej następuje zmniejszanie obszarów nadleśnictw i powiększanie liczby istniejących leśnictw. W związku z tem powstają nowe osady: nadleśniczówki, leśniczówki i gajówki, co podnosi ochronę Puszczy i pozwala z korzyścią dla Skarbu Państwa stosować metody racjonalnej gospodarki leśnej.

W obecnym stanie przedstawia Puszcza na całym swym obszarze drzewostany rębne lub bliskorębne, a to z powodu ograniczenia, a nawet wstrzymania cięć od r. 1820. Ogromne bogactwa, które z biegiem czasu nagromadziły się w rębnych drzewostanach, zostały naruszone dopiero ręką najeźdźcy germańskiego, który zdołał w krótkim stosunkowo czasie zniszczyć najcenniejsze drzewostany Puszczy. Wraz z upadkiem państw centralnych i wskrzeszeniem niepodległości Polski przeszła Puszcza we władanie Państwa Polskiego.

Zubożenie powojenne Polski musiało wpłynąć na sposób prowadzenia gospodarki leśnej w Puszczy i stało się powodem wprowadzenia do Puszczy zasad racjonalnego gospodarstwa leśnego, opartego na prawidłowym użytkowaniu drzewostanów.

Prowizoryczne urządzenie gospodarstwa leśnego, przeprowadzone w r. 1922, ustaliło zapas masy drzewostanów w Puszczy w ilości 23 milionów metrów sześciennych drewna, zaś roczny rozmiar użytkowania na bieżące 10-lecie wyznaczono w ilości 400.000 metrów sześć. drewna.

Powyższy plan użytkowania przewiduje czerpanie etatu, zwiększonego o 50% ponad etat normalny; stan ten został wywołany nadmiarem drzewostanów przejrzałych, których pozostawienie na pniu nie jest wskazane ze względu na stałe obniżanie ich wartości technicznej.

W r. 1924 zawarto umowę z angielską spółką akcyjną „Century” na eksploatację Puszczy, przydzielając tej spółce do wyrębu 400.000 metrów sześć. drewna rocznie.

Z użytkowania wyłączono część Puszczy, położoną na północny

wschód od miejscowości Białowieży, obejmującą obszar 4.640 ha i stanowiącą rezerwat leśny.

Przydzielony spółce „Century” etat roczny (400.000 m³) wyrębuje firma we własnym zarządzie, płacąc za wyrobiony użytek ceny umowne, pozostawiając natomiast opał na zrębie.

Wyrób opału odbywa się we własnej administracji nadleśnictw.

Przy wyrobie i wywoźce drewna z Puszczy znajduje zatrudnienie ludność miejscowa oraz napływowa sezonowa, pochodząca ze wszystkich zakątków Polski, wśród której dość licznie reprezentowani są Bojki z Podkarpacia.

Cięcie drzewostanów odbywa się zrębami czystymi, z pozostawieniem nasienników i drzew, stanowiących osobliwość i pomniki przyrody. Zręby zakłada się, jako zręby kulisowe, o szerokości 50—100 m, przebiegające od północy ku południowi. Kolejność zrębów w kierunku od wschodu na zachód jest dostosowana do kierunku wiatrów panujących.

Stosowanych zrębów czystych nie można ze względu na ustosunkowanie klas wieku drzewostanów, oraz na warunki siedliskowe Puszczy, uważać za sposób racjonalny i odpowiadający warunkom skutecznego odnowienia lasu. Wszelkie dane przemawiają za stosowaniem zrębów przerębnych, co ma zasadnicze znaczenie dla prowadzenia celowych prac, zmierzających do stworzenia trwałego gospodarstwa leśnego.

Przy stosowaniu cięć przerębnych, oprócz zmniejszenia kosztów odnowienia, zyskujemy materiał drewny o wartości technicznej wyższej, oraz przyrost na masie znacznie większy od osiąganego przy stosowaniu zrębów czystych.

Znajduje to swoje uzasadnienie w tem, że po zrębie czystym porasta glebę bujna roślinność, która zużywa nagromadzoną wierzchnią warstwę próchnicy, wytworzoną przez długotrwałe pozostawianie gleby w kulturze leśnej — skutkiem czego gleba wyjaławia się, przechodząc nierzadko z II klasy bonitacji do IV.

Wzrastające w tych warunkach siewki lub sadzonki muszą nanowostwarzać sobie konieczną dla vegetacji warstwę próchnicy na zdzieżdzałej glebie i stąd jasnym się staje, że przyrost odnowionych drzewostanów

Puszcza Białowieża, nadleśnictwo Białowieżskie. Drzewostan świerkowo-olszowy.

Fot. St. Łuniewski

nów na zrębach czystych będzie daleko gorszy, znajdując dla swego wzrostu warunki znacznie mniej korzystne. Ponadto wraz z usunięciem drzewostanu zmieniają się warunki wilgotności gleby, do których dany gatunek drzewa jest przystosowany. Ma to wielkie znaczenie zwłaszcza na terenie Puszczy, gdzie poziom wody gruntowej jest bardzo wysoki i tereny ogołocone z drzewostanów zabagniają się niekiedy tak dalece, że po zrębie czystym pierwotny gatunek drzewa nie daje się odnowić.

Te zjawiska znajdują zrozumienie w kołach leśników i są czynione starania o wprowadzenie cięć przerębowych, jako dających największą gwarancję zachowania trwałego gospodarstwa leśnego; usiłowania te jednak hamuje umowa z angielską spółką „Century”, przewidująca dokonywanie cięć zrębami czystymi.

Zamierzenia te prawdopodobnie dadzą się wprowadzić w życie dopiero z chwilą wygaśnięcia umowy z firmą „Century”, co ma nastąpić w roku 1935, o ile nie będzie rozwiązana wcześniej wskutek ewentualnego jej naruszenia przez firmę.

W najbliższym pięcioletnim okresie czynnością przygotowawczą do zmiany systemu cięć ma być przeprowadzenie definitywnego urządzenia gospodarstwa leśnego w Puszczy, i w związku z tem stworzenie nowego podziału przestrzennego, odpowiadającego dzisiejszym wymaganiom intensywnej gospodarki leśnej i wprowadzającego oddziały o powierzchni 25 — 30 ha w miejsce istniejących obecnie o powierzchni ponad 100 ha.

Odnowienie samosiewem daje bardzo dodatnie wyniki u świerka; znacznie trudniej następuje odnowienie samosiewem u sosny i z tych względów stosuje się na wielkich przestrzeniach sztuczne zalesianie 1 rocznymi sadzonkami sosny. Najczęściej jest stosowany sposób sadzenia sosny w talerzach, przygotowywanych do upraw wiosennych w porze jesiennej.

Przy naturalnem odnowieniu drzewostanów daje się zauważyć wypieranie sosny przez świerka, który wykazuje większą energję rozwojową.

Na najlepszych glebach, odpo-

wiadających wymaganiom dęba, stosuje się siew żołądzi.

Wywóz drewna z Puszczy odbywa się silnie rozbudowaną siecią kolejek leśnych, która we wszystkich kierunkach przecina Puszcę, wychodząc z 3-ch punktów węzłowych: Białowieży, Hajnówki i Gródka. Kolejki leśne wraz z taborem są wydierżawione spółce „Century” na 10-letni okres trwania umowy.

W wymienionych węzłowych punktach kolejek znajdują się tartaki, będące własnością Skarbu Państwa, (wydierżawione Ang. S-cie Akc. „Century”), w których część drewna podlega przeróbce na materiał tarty; pozostałe drewno przeładowuje się w wymienionych punktach węzłowych na kolej normalnotorową.

W północnej części Puszczy poważną rolę w transporcie drewna odgrywa spław rzekami: Narewką i Leśną, z których pierwsza stanowi dopływ Narwi, druga zaś Buga, a uchodząc do Wisły, tworzą drogę spławną do morza Bałtyckiego.

Z pozyskiwanych w Puszczy ważniejszych sortymentów i gatun-

Fot. St. Łuniewski

Jesion o pierśnicy 1,30 m, wys. 35 m. w nadleśnictwie Narewowskim.

Drzewostan olszowo-świerkowy w nadleśnictwie Leśniańskim.

ków drewna należy wymienić: bloki sosnowe, dębowe i jesionowe, następnie kłocę fornierowe: olszowe, osikowe i brzozowe, jakoteż kłocę tartaczne wymienionych gatunków oraz świerka i graba.

W wielkiej ilości wyrabia się również papierówkę świerkową, tak krągłakową, jak i w szczapach, a z sortymentów kłutych i ciosanych: szczapy użytkowe, klepkę, podkłady kolejowe, sleepy i gonty.

Ludność miejscowa jest przeważnie odbiorcą posuszu i leżaniny, użytkowanych jako opał. Na potrzeby budowlane ludność nabywa t. zw. braki angielskie, pozostałe na zrębie po wyrobie użytku przez firmę „Century”; dzięki niskim cenom, pobieranym za ten sortyment (opał w dłużycach), znajduje on wśród miejscowej ludności chętnych nabywców.

Drewno opałowe, wyrabiane we własnym zarządzie, po wysortowaniu zeń szczap użytkowych sprzedaje się nabywcom w drodze licytacji.

Opał liściasty w ilości 100.000 mp rocznie zużytkowuje fabryka suchej destylacji drewna w Hajnówce, będąca własnością Skarbu Państwa (obecnie w dzierżawie). Jest to jedna z największych fabryk tego rodzaju na świecie. Karpinę, którą pozyskuje się na terenie Puszczy w ilości około 15.000 mp rocznie, przetwarzają zejdnoczone fabryki przemysłu terpentynowego p. f. „Terebenthen”, dzierżawione od Skarbu Państwa, a znajdujące się w Białowieży, Hajnówce i Sowie.

Na podstawie cyfrowego zestawienia masy drzewostanów Puszczy, opracowanego przez O. L a u t e n s c h l a g e r a w dziele p. t. „Białowies in deutscher Verwaltung”, zapas masy drzewostanów Puszczy wynosił w r. 1916 32.600.000 metrów sześciennych drewna, natomiast na podstawie cyfr, uzyskanych z prowizorycznego urządzenia gospodarstwa leśnego Puszczy w r. 1922, kapitał drzewny Puszczy wraz z rezer-

watem wynosi 23 miliony metrów sześciennych drewna.

Przy stosowanym obecnie rozmiarze użytkowania zapas drzewostanów Puszczy po wygaśnięciu umowy z firmą „Century” będzie wynosić 17 milionów metrów sześciennych drewna. Przeciętny przyrost na 1 ha powierzchni leśnej wynosi 2.02 m³. Ten niski przeciętny przyrost pochodzi z nadmiaru drzewostanów dojrzałych i przejrzałych, które wykazują minimalny przyrost masy.

Dzisiaj Puszcza nie przedstawia już niezbadanych kniei, w których zwierz dziki znajdował dawniej ostoję, a żubr nie króluje już w tym państwie zwierzęcem. Ostatnie żubry, których liczono na początku 1919 r. jeszcze 5 sztuk, uległy zagładzie w dobie utrwalania państwowości polskiej.

Obecny stan liczebny zwierzo- stanu w Puszczy należy określić, jako słaby. Według stanu z dn. 10 lutego b. r. na terenie Puszczy notowano:

Puszcza Białowieńska, nadleśnictwo Rezerwat. Wykroty.

Fot. St. Łuniewski.

jeleni	203	szt.
danieli	11	„
sarn	2690	„
dzików	255	„
zajęcy	786	„
rysiów	25	„
wilków	60	„
lisów	312	„
borsuków	45	„
głuszców	197	„

W zestawieniu tem zwraca uwagę poważna ilość zwierzyny drapieżnej oraz znikomy stan liczebny zajęcy.

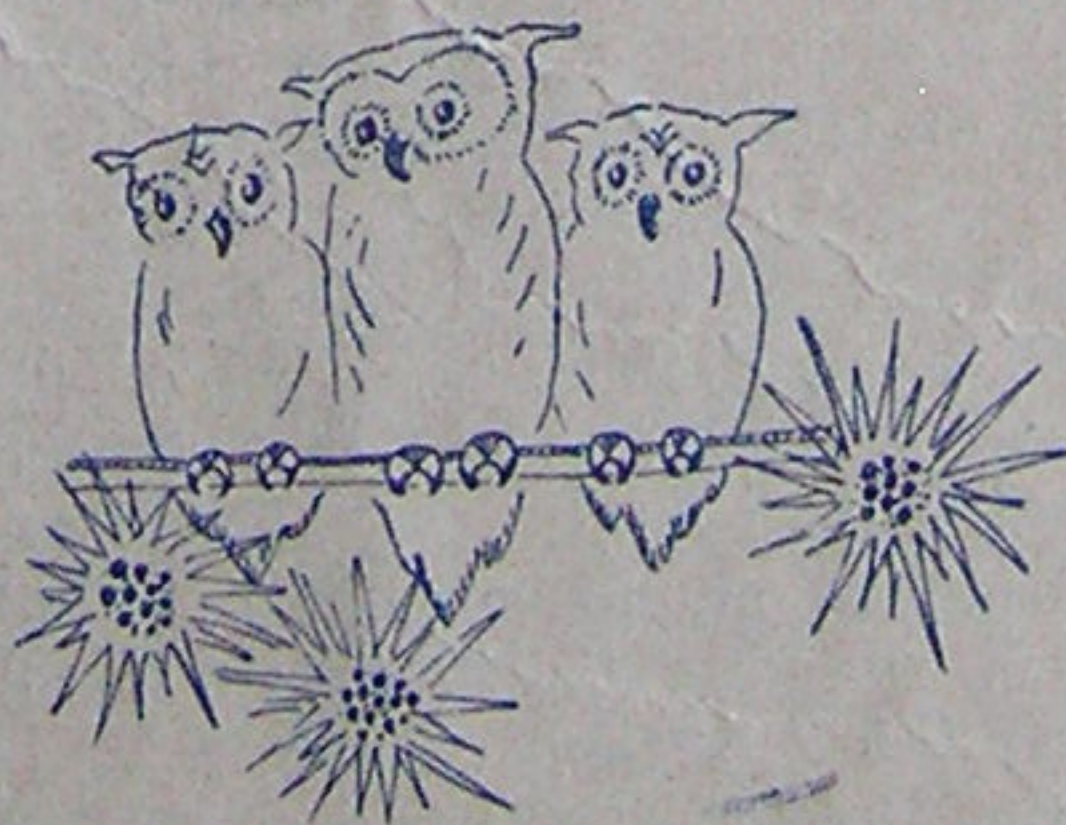
Mimo wydatnej opieki i podkarmiania zwierzyny sroga tegoroczna zima poczyniła w zwierzostanie poważne szkody, zarówno ze względu na brak przystosowania (zwłaszcza u młodzieży) do tak niskiej temperatury, jak i z powodu wysokich zwalów śniegu, które utrudniały zwierzynie poruszanie się po terenie w poszukiwaniu pokarmu i uniemożliwiały ewentualną ucieczkę przed drapieżnikami.

Oddawna wysuwana sprawa ponownego wprowadzenia do Puszczy

żubra staje się w obecnej dobie nadzwyczaj aktualną.

Żubr, który dziś znajduje się tylko w sztucznej hodowli, mógłby znaleźć w Puszczy najbardziej korzystne dla swego rozwoju warunki.

Puszcza Białowieńska, jako naturalne siedlisko żubra, w którym zwier ten wzrastał i do których dostosował się, żyjąc na swobodzie w ciągu wieków, powinna być wzięta pod uwagę w pierwszym rzędzie przy obradach Międzynarodowej Ligi Ochrony Żubra nad utrzymaniem tego gatunku przy życiu.

Wielkie znaczenie w hodowli żubra na terenie Puszczy ma i ta okoliczność, że na miejscu przebywają dawni hodowcy i dozorczy żubrów, którzy znając warunki ich życia i hodowli mogą w tym względzie oddać nieocenione usługi.

Zasługuje tu również na wzmiankę fakt, że w przedwojennych czasach istniał w Puszczy zwierzyniec żubrowy, który mieścił w r. 1915 28 sztuk żubrów.

Zwierzyniec żubrowy był założony w dzisiejszym nadleśnictwie Hajnowskim w oddziałach 420, 421, 363, 364, 392, 393, i odpowiada do dziś dnia warunkom potrzebnym do hodowli żubrów.

Ambicją więc polskich leśników, uczonych i myśliwych powinno być utrzymanie tego wspaniałego zwierza w jego naturalnym siedlisku, jakie przedstawia Puszcza Białowieńska, dająca największą gwarancję utrzymania przy życiu tego ginącego zwierzęcia i podniesienia przez to Puszczy Białowieńskiej do dawnego blasku.

Inż. Michał Jezienicki.

Z krajobrazów Puszczy Białowieskiej: rzeka Hwoźna na teryt. Nadleśnictwa Rezerwat.

Fot. St. Luniewski

PSZCZELNICTWO LEŚNE

(Dokończenie).

2. Użytkowanie soków.

Z chwilą nastania wiosennej ciepłoty w drzewach zaczynają silnie krążyć soki. Na użytek pszczelnictwa eksploatuje się kłona i brzozę, których słodki wiosenny sok jest dostatecznym surogatem dla podkarmiania pszczół na wiosnę. W tym celu wybiera się drzewa grubości 25 cm w pierśnicy i małym świderkiem wywierca dziureczkę, w którą należy włożyć pióro gęsie, lub inną rurkę i pod nią postawić naczynie. Aby drzewa zbyt nie osłabić, nie należy z niego brać więcej jak 12 litrów soku i dziureczkę silnie zabić twardym kołeczkiem, aby więcej soku nie wyciekało. Przeciwnie należy przeznaczyć jedno drzewo na ul, a chociażby brzozy ucierpiały wskutek nadmiernego ubytku soku, to licząc na 1 kg syropu 1 zł., ubytek ten przewyższy korzyść z drewna, gdyż i tak drzewo to, prócz opałowej, wartość użytkową posiada małą. Sok, otrzyma-

ny w ten sposób, należy gotować celem wyparowania wody do $\frac{1}{4}$ części pierwotnej objętości. Na każde 10 kg. zgęszczonego soku należy dodać 1 — 2 kg miodu i zagotować, aby pszczoły tem chętniej brały syrop. W ten sposób, bez istotnej szkody dla drzewa, można znakomicie pszczoły podkarmiać bądź na siłę, bądź z głodu, nie tracąc pieniędzy na cukier buraczany.

3. Pożytek dla pszczół: miód, perha, spadź, kit.

Przeważna ilość drzew i krzewów leśnych daje pszczołom pokarm w postaci miodu i perhy, czyli pyłku kwiatowego, i dlatego dzielimy je na miodo- i pyłkodajne. Większość ich dostarcza tak miodu, jak pyłku.

Są dni parne, w których na liściach występuje obficie rosa słodka, t. zw. s p a d ź (m i o d u n k a), którą pszczoły chciwie zbierają. Jednak nie wszystkich drzew kwia-

ty wydają nektar w takiej obfitości i jakości, iżby go pszczoły mogły zbierać. Z pośród drzew leśnych najczęściej bywają przez pszczoły odwiedzane: lipa, jawor, klon, wierzba, akacja, z krzewów: kruszyna, malina, porzeczka, ostrężyna, jeżyna. Znaczenie dla pszczelnictwa mają nie pojedyncze drzewa, lecz znaczniejsze ich ilości, rozmieszczone w promieniu 2 km. od pasieki. Oprócz gatunków drzew i krzewów wyżej wymienionych wydają nektar w pewnych bardzo sprzyjających warunkach wszystkie inne drzewa i krzewy leśne, dziko rosnące po wyrębach, haliznach, drogach i nieużytkach, a każdy leśnik zna je z nauki i praktyki. Pręciki kwiatowe wydają pyłek, zwany przez pszczelarzy p e r h ą lub p i e r z g ą, który pszczoły równie chciwie zbierają jak miód. Perha służy do wyrobu pokarmu dla młodych gąsieniczek pszczelich, zwanych c z e r w i e m. Na wiosnę, kiedy rośliny zaczynają pączki rozwijać, leszczyna, olcha, brzoza, osika i iwa dostarczają tego chleba codziennego dla pszczół w ogromnej obfitości.

Z RODZIMYCH KRAJOBRAZÓW

Za wsią.

Bociany przyleciały.